

Gondolatok A reformáció terén *

„annak, (...) hogy egy idegen államban, idegen erők közt magyar maradjak:
legfőbb feltétele, hogy értelme legyen magyarnak lenni”
(Németh László: Sorskérdések – A reform Kisebbségi sors c. fejezetéből)

Szabadkán, az evangélikus templom előtti újonnan kialakított téren két új mellszobor áll: Luther arcán indulat, Kálvinén pedig konok elszántság. Ezt a lutheri indulatot már láttam valahol, igen, ott ragyog Johann Sebastian Bach tekintetében, uralja „az isteni zene” hordozójának arcát, akinek műveit a lipcsei Tamás-templom ájtatos látogatói, de kortársai is, értetlenül hallgatták. Vagy Miguel Cervantes korabeli képein, aki egy hosszú emberi élet katonáskodása után csak egy alantas adószedői posztot kapott az élettől, illetve a királyától (ami számára egyet jelentett). A konok elszántság pedig ott tükröződik Nagy Sándor valószínűsített arcképén, és a mi Zrínyink, a szigetvári hős tekintetében is. Nem tudhatjuk, csak sejtjük, hogy e két érzés párosodásának glóriája ragyoghatta be Jézus Krisztus és Pál apostol arcát is, amikor meghozták világunk számára az örömhírt.

Az „itt vagyok, másként nem tehetek” embereinek társasága, szellemének emlékezete uralja ezt a teret, erőt és reményt ad Szabadka, és nemcsak Szabadka magyarságának, hogy eljön a magyar szellemiség megújulásának kora, amely kivezeti majd a nemzetietlen létformából, lett légyen annak eredete az anyaországban, Erdélyben vagy a tömbmagyarság lakta Kárpát-medencében bárhol.

A magyar népet ezeréves fennállása alatt többször is fenyegette **a nemzethalál közvetlen végveszélye**. Gondoljunk e pillanatban csak kettőre: közvetlenül a *honfoglalás utáni idők*re, amikor is rövid idő alatt választatásra kényszerült: sikerül-e levetkeznie a szteppék birodalmából a Kárpátok koszorújába behozott önmagát, vagy a kelták, avarok, hunok sorsára jut. A honfoglalás utáni bő fél évszázadban őseink 47 hadjáratot vezettek Délkelet- és Nyugat-Európa már intézményesített államai ellen. Volt ezeknek az évente ismétlődő támadásoknak egy bizonyos racionális célja is: a lehetséges ellenségek távoltartása a kijelölt határoktól, míg nem sikerül stabilizálni a magyar törzsek helyzetét a Kárpát-medencében, de a szomszédos államok adófizetővé tétele, a zsákmány és fogolyszerzés tanúsíthatóan nagyobb szerepet játszott. Amikor egy magyar sereg, kevéssel a Géza fejedelem előt-

ti években, Hispániát pusztította, a mór kalifa, III. Abdal Rahman üzenetében I. Ottó német-római császárhoz összefogást sürgetett, s levelét így fejezi be: „a magyarok népét ki kell irtani”! Semmivel sem volt kedvezőbb a német és bizánci császárok véleménye sem eleinkről, hiszen hosszú évtizedek óta dúlták, sarcolták e két birodalom földjét és népét. Amikor aztán 972 tavaszán a német és a bizánci császárság rendezte viszályát, és a békekötést II. Otto és Theophano bizánci hercegnő házasságával pecsételték meg, a magyar törzsek két expanzív nagyhatalom harapófogójába kerültek. Hátuk mögött Bulcsu és Lehel se-regeinek 955-ös augsburgi vereségével, előttük a magyar törzseket előbb-utóbb összeroppantó két nagyhatalom fenyegetésével, Taksony az álmosi gondolat hordozója, Géza nagyfejedelem, a racionálisan gondolkodó államférfi és Szent István, az ihletett európeér kivezették a magyarságot a szétesés és megsemmisülés állapotából, és megújították az álmosi örökséget. Hogy milyen páratlan bölcs szintézise jött létre a fennmaradásban gondolkodásnak és a kereszténység felvétele szükségességének e három uralkodó tisztán látásában, annak példáját adja a Taksonytól Gézán keresztül István királyig húzódó töretlen történelmi vonal. *Taksony* (Árpád vezér unokája) uralma alatt megszűnnek a nyugati kalandozások, Géza pedig uralkodásának már első évében (973) 12 követet küldött a quedlinburgi királytalálkozóra, melynek eredményeként I. Ottó 974-ben az országba küldi Brunót, aki megkereszteli Gézát és családját, valamint 5 000 tekintélyes magyart. Nyugati mintára szervezi az államot, erős központi hatalmat létesített, katonai segítségre támaszkodva. Integrálta országába a Bizánc felé orientálódó Erdélyt, azzal, hogy az erdélyi gyula lányát, Saroltot veszi feleségül. Esztergomot királyi és egyházi központtá lépteti elő, létrehozza az adózó falvak rendszerét, ügyesen politizál a házasságokkal: fiát, Istvánt a bajor hercegnővel, Gizellával, leányait velencei, lengyel és bolgár előkelőkkel házassítja össze. A seniorátus, a szteppék világából behozott elv helyett (a patriarchális nagycsaládban a legidősebb, még vezetésre alkalmas férfi örökli az ural-

kodek címét), létrehozza a primogenitúra öröklési rendszert (az elsőszülött fiú öröklő a hatalmat). Fia, *István* következetesen halad atyja nyomdokain: Koppány és Ajtony leverésével befejezi az ország egyesítésének folyamatát, koronát kér a római pápától, létrehozza a királyi vármegyéket (élükön az ispánokkal), törvényekkel biztosítja az állam működését, két érsekséget és 8 püspökséget alapít (amelyek Róma alá vannak rendelve), és ezzel korlátozza a Géza uralkodása alatt burjánzó német birodalmi egyház szerepét, megalakítja a királyi tanácsot stb. Az előbbiekből kristálytisztán kiviláglik mindhárom uralkodónk politikájának abbéli töretlensége, hogy az ország és a magyar nép fennmaradását biztosítsák.

S míg Kálvin szájából elhangzik Genfben a nyugati polgárságot megteremtő mondat: „a vagyonsodás nem szégyen, ellenkezőleg, gyarapodni Istennek tetsző cselekedet”, ugyanakkor Magyarország majd belepusztul a haza iránt mutatott főúri közönybe. A nemzethalál fenyegető árnya **másodszor az 1526. esztendőben**, a mohácsi csatával következett be. Odaveszett az uralkodó, II. Lajos s vele együtt az ország vezetőinek jelentős része. Az ország két, majd három részre szakad, három fővárossal: Pozsony, Gyulafehérvár és Buda. A Habsburg–uralom alatt lévő Dunántúlon cseppet sem volt kevésbé kegyetlen az idegen uralom népünkkel szemben, mint a török által legázolt ország középső részén. A történések egyetértenek abban, ha nem jön lelki támaszként, szellemi megújhodásként a **reformáció**, nemzetünk túlélési lehetőségei a minimumra süllyedtek volna. Az európai szellemiségű Illyés Gyula ekként fejezi ki ezt a gondolatot „lelkében hús tárgyilagossággal” a reformáció genfi emlékműve előtt tűnődve: „hiszed, hogy volna olyan-amilyen magyarság, ha nincs - Kálvin?” S adta meg rá a nyilvánvaló választ: „Nem hiszem”. Valóban, ha nem jön egy tisztító öneszmélési hullám, ha a prédikátorok nem szólalnak meg a nép nyelvén, ha a Biblia nem nyújtja a nyomorgó nép felé a krisztusi remény és bizakodás mentőövét, szétszóródik a nemzet „akár az oldott kéve”. Mert miről is tesz tanúbizonyságot a Biblia? – Ha egy nép megtartja hitét, maga is megmaradhat. **Az anyanyelv, a vallás, a népi kultúra ötvözete tartja meg a nemzetet.**

Nem hiába fogadta be abban az időben a reformáció tanításait a nyomorgó nemzet 90%-a – a lelkiileg megviselt magyarság csak Istenben és a krisztusi kegyelemben tudott megkapaszkodni az elpusztulással fenyegető sötét évtizedekben. De nemcsak a nép nyelvén hirdetett ige, hanem a prédikátorok ajkán magyarul felzendülő zsoltáréneklés is tartást adott népünknek, hiszen mi, kései utódok is tapasztalatból tudjuk, mekkora hatalma és ereje van az együtt-

éneklés örömeinek. *Dévai Bíró Mátyás, Huszár Gál, Bornemissza Péter, Szegedi Kis István* és még sorolhatnák a reformáció nagyjait, mindhárom ország részben prédikáltak, egyházakat alapítottak, Isten-közelbe terelték a magyarságot. Az iszlám türelmesen viselkedett a protestantizmus iránt, hiszen az elnéptelenedett falvakba kellett neki a termelők. Feljegyezték, hogy Sztárai a török elől a mocsárvárakba elbujdosott embereket hegedűszóval csalta elő, majd prédikált nekik, vigasztalta a szerencsétleneket. Hamarosan megjelennek Gönc és Szenc, két alig 2000 lelket számláló kisközség szülöttei: *Szenczi Molnár Albert* és *Károli Gáspár*. A gönci lelkipásztor munkája nyomán széles körben elterjedt a mindmáig legszebb magyarsággal megszólaló Biblia, Szenczi Molnár pedig a francia királyi udvar reneszánszköltőjének, Marot Clementnek versei nyomán magyarrá ültette a 150 Dávid-zsoltárt, amelynek szövegéhez - Istennek hála - majd 500 év távlatából sem mernek hozzáúlni a nyelvújítók. Hozott a reformáció valami egészen újat, meglepőt is: vallási ügyé tette a köteleességteljesítést, s ezzel elvetette csíráit a polgárosodásnak. A nyugat-európai ember munkához való hozzáállását ez az erő nevelte ki.

A fentiek ismeretében mondhatjuk azt, hogy a sorsdöntő időkben a nemzet erkölcsi-lelki támaszát a Biblia tanításaitól kapta, amelyeket olyan egyház tolmácsolt, ahol eszménykép István király, a szent, illetve a protestáló Kálvin és Luther. A kereszténység táplálta nemzeti gondolat erősíti az összetartozást, az egymásra utaltságot, egyszóval a *nemzetcsalád eszméjét, amelyen belül mindenkinek kötelessége gyakorolni a testvéri együttérzést és a tevékeny szeretetet.*

„**Talpra álltunk?**” „**Megmaradunk?**” - kérdezi Gubás Jenő az Aracs múlt számában, ismertette a közállapotok alacsony szintjét a kisebbségi kultúrában, médiában, politikában. Joggal! Ma újra dolgoznak a bomlasztó erők (saját sorainkon belül is elhatalmasodva), olyannyira, hogy pusztá létünket, fennmaradásunkat veszélyeztetik. Nemcsak az anyaországban, az újabban nyolc részre szakadt nemzettest mind-egyikében. Nincs magyar megújhodás, amíg a bomlasztó erőket fel nem ismerjük! De hát miről ismerhetők fel? „Gyümölcseikről ismeritek fel őket” - adja meg a választ az Evangélium. Az olyan végtelenül cinikus elszólás például, mint „az újság nem történelemkönyv” jelzi és megjelöli a bomlasztó erők rejtekeit, amelyeknek felfedése és elszigetelése a nemzetestől a változás sine qua non-ja. Nem az iskolai ismereteket kell közölnie a médiának, ilyen elvárásunk nincs. Ha azonban ott a szellemi élet olyan embere tevékenykedne, akiben van némi lelkesedés a magyarság múltja, avagy felelősségérzet a nemzeti kultúra és erkölcs hagyományai iránt, akkor meg tud-

na emlékezni a történelmi múltról színesen, érdekesen „nem középiskolás fokon”.

A gyökértelen állapot elburjánzása egy népcsoporton belül magában rejtja a közös erkölcsi elvek felrúgását, az „ember embernek farkasa” állapot elfogadását és a személyes kapcsolatok fogyasztói ciké torzulását. Ahhoz, hogy ezt az állapotot megfordíthassuk, vagyis népcsoportunkban helyreállítsuk az erkölcsi magatartást, erősíteni kell a közösségi azonosságtudatot, értelmet kell adni magyarságunknak. Fontos szerepük van ebben a valóban aktív civil szervezeteknek, a népcsoport védőernyőjében szerepet vállaló önzetlen, nemzeti értékekkel felruházott politikumnak, a magyar pedagógusnak és értelmiségnek, de mindez *vészhelyzetekben* - amint a fenti két példából is kiténik - kevésnek bizonyul. A magyar pedagógusnak, a magyar szellemi és politikai vezetőrétegnek, történelmi múltunk példáin okulva, sürgősen szövetségest kell keresnie. Nem kell jobb szövetséges e munkához, mint az ökumenista beállítottságú történelmi egyházak, az olyan egyházak, amelyek képesek felvállalni a harcot a hit mellett anya-

nyelvünkért és önazonosságunkért is. A magyar öntudatra és az önismeretre való nevelés érdekében ezt a kínálkozó pódiumot is ki kell használni arra, hogy közösségünket (az embereket egyéenként) visszavezethessük természetes kultúrájához, felébresszük benne az életerős, de szélsőségektől mentes nemzeti öntudatot. Türelmes munkával és a történelmi egyházak szövetségével még feltámasztható az erodált erkölcsi magatartás, amelynek torzulásai naponta kiütöznek az egymással szembeni bizalmatlanságban és az egymásra utaltság érzésének hiányában. Azt az embert, aki elvesztette ősei vallásának szellemiségét, a lényegi vallásosságot mint belső irányítót, csak egy hajszál választja el az asszimiláció elfogadásától. A délvidéki magyarság - kiszorítva a gazdasági felemelkedés, a polgárosodás lehetőségeiből, letérítve a föld birtoklásának megtartó újtjáról, itt maradt fiatalsága a fizikai bezártság kényszerű biztonságába terelve s így kiteve a megsemmisülés forgószelének - csak egy módon kaphat biztató szót a jövőtől: megtisztulással és olyan szellemi felemelkedéssel, amellyel választ talál a legsúlyosabb kihívásokra is.

Streitmann Antal: Bégai tájkép; Mészégető kemencék

*Ez évben került sor Szabadkán az evangélikus templom előtti tér felújítására és átadására, a nagy reformátoroknak, Luthernek és Kálvinnak a szobraival. A felszenteléskor Bölcseki Gusztáv magyarországi, Csete Szemesi István és Dolinszky Árpád szerbiai püspökök A reformáció terének nevezték el. Az elnevezés törvényesítése folyamatban van.